

Åbne prøver for kreativ sprogundervisning

- folkeskolens skriftlige prøver i fremmedsprog

Hans Lammers

Cand.mag. i tysk og dansk
Lektor ved Institut for Humanistiske Fag
Danmarks Lærerhøjskole.
Medlem af opgavekommissionen for FSU i
fremmedsprog.

Grundlaget for prøver

Folkeskolens udvidede skriftlige afgangsprøver (FSU) i engelsk, tysk og fransk er ikke kun instrumenter til at måle, hvilke kundskaber og færdigheder eleven har tilegnet sig, herunder i hvor høj grad skolen har bidraget til at udvikle elevens selvstændighed og overblik. De har også en tilbagevirkende effekt på den daglige undervisning.

Bag prøverne ligger - i overensstemmelse med fagformålet og ckf-områderne - en række generelle forudsætninger om,

- at der er en sammenhæng mellem sprog og kultur,
- at undervisningen skal skabe rammer for elevernes aktive sprogtilegnelse og - at undervisningen skal bygge på et kommunikativt orienteret sprogsyn.

Det juridiske grundlag for prøverne er Bekendtgørelse om folkeskolens afsluttende prøver af 21. juli 1995, §§ 1 og 10 samt 40, 41 og 42.

§ 1, stk. 1, bestemmer, at folkeskolens afsluttende prøver har til formål at give eleverne mulighed for at opnå en kontrolleret bedømmelse af, i hvilket omfang de har tilegnet sig de kundskaber og færdigheder, der er angivet i bekendtgørelse om formålet med undervisningen i folkeskolens fag med angivelse af centrale kundskabs- og færdighedsområder. Stk. 2 fastslår, at prøverne i videst muligt omfang skal afspejle det daglige arbejde i undervisningen.

De eksisterende prøver

De skriftlige prøver i engelsk, tysk og fransk har samme opbygning: Ud fra et oplæg, bestående af en kort tekst, et

fortællende billede, og ofte tillige en række relevante stikord, skal eleven skrive en fri fremstilling. Som regel har eleven tre oplæg at vælge imellem.

Et oplæg kan for eksempel være en lidt længere tekst og lægge op til en stillingtagen og en argumenterende besvarelse. Et andet oplæg kan være visuelt orienteret og bestå af et foto eller et maleri. Et tredje oplæg kan appellere mere til elevens fabulerende evner.

Emnekredsen har som regel tilknytning til elevernes erfaringsverden og søger at forbinde indtryk fra det fremmede med elevens egne forudsætninger.

Engelskopgaverne i maj/juni 1997 lød f.eks. „*The Runaway*“ (et billedoplæg til en fri fortælling), „*Risk-Taking*“ (om at tage en risiko i hverdagen) og „*A Voice for the Voiceless*“ (om dyrebeskyttelse); tyskopgaverne „*Musik ist Trumpf*“ (om oplevelser med musik), „*Mit den Eltern in die Ferien?*“ (om at tage på ferie med venner eller med forældrene) og „*TV-Sport*“ (om aktuelle sportsbegivenheder); franskopgaverne om „*Chercher un emploi*“ (om at søge et fritidsjob), „*L'an 2007*“ (om fremtidsforventninger) og „*Ça me passionne*“ (om ens yndlingsbeskæftigelse).

Karakteristisk for FSU-prøverne i dag er,

- at de er *funktionelle*, dvs. at de giver eleverne lejlighed til at vise færdigheder, der er anvendelige også uden for en skolesammenhæng;
- at de er *kommunikative*, at de lægger op til at sproget bruges til at udtrykke noget med en hensigt, således som sproget bruges normalt i en-

hver menneskelig sammenhæng, beskrivende, forklarende, fabulerende, argumenterende etc.;

- at de er *frie og åbne*, med mulighed for mange forskellige rigtige besvarelser; det modsatte havde været bundne og lukkede tests med én eller ganske få rigtige svarmuligheder;
- at de er *resultatorienterede*, dvs. at de måler det, eleven kan, og at de ikke er konstruerede til først og fremmest at dokumentere elevens mangler;
- at de er *elevorienterede*, dvs. at eleverne indholdsmæssigt og sprogligt kan vise, hvad de hver især kan yde, når de selv må vælge det sproglige og indholdsmæssige plan, dog i overensstemmelse med opgaveformuleringen.

En kritisk læser kunne indvende, at ikke alle opgaver lægger op til en stil, der henvender sig til en tydelig adressat i form af f.eks. et brev eller et læserbrev, og at de derfor ikke er „kommunikative“. Dertil er at sige, at opgavekommissionen ikke opfatter begrebet „kommunikativt“ i en så snæver forstand, men mener, at et essay, hvor eleven tager stilling til et givet problem eller udvikler sine tanker i mere fabulerende form også har en kommunikativ funktion. Der forekommer med jævne mellemrum kommunikative opgaver med en bestemt adressat. Men hvis alle opgaver fik form af breve eller debatoplæg, ville de kunne blive temmelig ensformige og uden appel til elever med forskelligartede anlæg.

En anden kritiker kunne indvende, at ikke alle opgaver er så funktionelle, at de lægger op til at eleven skal skrive en

tekst (f.eks. en kort informativ meddelelse eller en jobansøgning), som han eller hun rent faktisk kan få brug for i forbindelse med et ophold i udlandet. Netop denne evne bliver mere og mere vigtig i takt med den tiltagende europæisering og internationalisering.

Det udelukker under alle omstændigheder ikke, at eleverne ligesom på modersmålet også skal kunne vise deres evne til at bruge fremmedsproget til at udtrykke tanker og følelser og til at tage stilling til forhold i deres omverden.

FSU-opgaverne er prøver i sammensatte færdigheder. De er prøver i ordforråd, grammatik og retskrivning samt i brug af ordbog. Afhængig af, hvilken af tre mulige opgaver eleven vælger at besvare, prøves der desuden i læseforståelse og billedlæsning. De tekster, der danner optakt til opgaveformuleringen, skal inspirere eleverne emnemæssigt og samtidig give dem et forråd af ord og vendinger, som de kan omformulere og videreudvikle i deres egen skriftlige fremstilling. Derfor viser prøverne også elevernes færdigheder i at benytte et givet sprogligt materiale.

Nogle konkurrerende begrebspar

- „Præcision“ over for „korrekthed“
Prøvebekendtgørelsen (1995) stiller i alle tre sprog krav om at eleverne udtrykker sig forståeligt, hensigtsmæssigt og sammenhængende i overensstemmelse med opgaveformuleringen. Dog er der en interessant forskel mellem engelsk på den ene side og tysk og fransk på den anden: I engelsk stilles der desuden krav om færdighed i at udtrykke

sig „*forholdsvis præcist og nuanceret*“, mens det tilsvarende krav i tysk og fransk er, at eleven skal kunne udtrykke sig „*i det væsentlige sprogligt korrekt*“.

Præcision har først og fremmest med ordforrådet at gøre, mens korrekthed knytter sig såvel til ordforrådet som til syntaks og specielt til sprogets morfemsystem. Ordvalget er af stor betydning for kommunikationen. Et krav om et „*forholdsvis præcist og nuanceret ordvalg*“ må imidlertid ses i forhold til, hvorledes et sprog i det hele taget er opbygget, såvel morfologisk, syntaktisk som leksikalt.

Sprogvidenskaben skelner mellem analytiske sprog med begrænset eller ingen bøjningsmorfologi som f.eks. engelsk og kinesisk, og syntetiske sprog med rigt bøjningsmønster, f.eks. latin og græsk. Tysk og fransk kan ikke entydigt placeres i en af de to båse. Sammenlignet med latin er de snarere analytiske, men sammenlignet med engelsk er de snarere syntetiske.

Den kendsgerning, at tysk og fransk begge har et mere udbygget morfemsystem i forhold til engelsk, er den væsentligste årsag til, at man i disse to sprog har valgt at fastholde bestemmelsen „*i det væsentlige korrekt*“. Dermed udtrykkes en vis grad af overbærenhed og tolerance over for afvigelser fra det grammatiske formsystem.

- „Forståelighed“ over for „grammatisk korrekthed“

Da de første FSU-opgaver så dagens lys i 1979, lagde vurderingskriterierne ud fra et kommunikativt orienteret

sprogsyn op til at vægte forståeligheden højt.

I en afhandling „*Grammatisk korrekthed sat i relation til forståelighed*“ påpegede Rubi Cardel Gertsen (1982) imidlertid, hvor problematisk forståelighed er som bedømmelseskriterium. Hun lod 123 tyske FSU-stile, skrevet af danske elever fra 9 forskellige byskoler, spredt over hele landet, læse af en række tyske informanter med henblik på at afklare forståeligheden.

Rubi Cardel skriver: „*Forståelighed hænger altid konkret sammen med en bestemt persons opfattelse og forståelse af en bestemt tekst. Det betyder, at forståelighed er subjektiv, person- og situationsbunden.*“

Manglende forståelighed beror ofte på et samspil af fejl og kan angå ordvalget, sætningsopbygningen, grammatiske kategorier som køn, tal og kasus, samt det faktuelle indhold i en meddelelse.

Vurderingskriterier

FSU-prøverne er valide i den forstand, at de i overensstemmelse med prøvebekendtgørelsen måler elevens evne til „*at udtrykke sig forståeligt og hensigtsmæssigt i en sammenhængende skriftlig fremstilling*“. Dermed måler de elevens kommunikative færdigheder og beherskelse af sprog og sprogbrug.

Der vil naturligvis være forskellige opfattelser af, hvad der er „*forståeligt, hensigtsmæssigt og sammenhængende*“. Frie besvarelser kan ikke bedømmes helt objektivt i testteknisk forstand, således

som det ville være muligt i en lukket multiple-choice test eller en anden objektiv test, som kun rummer én eller få korrekte svarmuligheder. Til gengæld er friere og åbne FSU-opgaver mere i overensstemmelse med en undervisning, der ud over den en systematisk formidling af grammatiske færdigheder og kundskaber også omfatter sproglige aktiviteter med engagement, oplevelse, fantasi og kreativitet.

Kultur- og samfundsforhold er en væsentlig del af selve indholdssiden af sprogundervisningen, dvs. de emner, man beskæftiger sig med. Fordi lærernes frihed til sammen med eleverne at planlægge undervisningens indhold skal bevares, må prøverne sigte bredt og såvidt muligt præsentere eleverne for en mangfoldighed af temaer og indtryk fra det pågældende sprog- og kulturområde.

Med de frie og åbne prøver er der fra uddannelsespolitisk side truffet et valg, som blandt andet indebærer en hensyntagen til prøvernes mulige tilbagevirkende effekt på undervisningen. Hvis prøverne havde lagt vægt på først og fremmest at kontrollere, om eleverne har tilegnet sig den formelle grammatik, kunne den forudgående undervisning let være blevet styret i retning af et arbejde, der fortrinsvis drejede sig om sprogets morfologiske og syntaktiske system.

Hvad så med objektiviteten?

Det er naturligt, at samme stil kan bedømmes forskelligt. Forskellene bunder i graden af tolerance og i vægtnin-

gen af de faktorer der indgår i helhedsvurderingen. Det er derfor vigtigt at der opretholdes en stadig og levende kontakt mellem sproglærerne gennem censorkurser og andre videreuddannelsesaktiviteter og igennem undervisningsministeriets årligt tilbagevendende censormøder, således at der kan skabes en fælles opfattelse af, hvordan prøvebekendtgørelsens begreber skal fortolkes i en række konkrete tilfælde.

Hvad prøvernes reliabilitet angår, f.eks. deres pålidelighed mht. ensartet sværhedsgrad år efter år, er der tale om et skøn. Det at opgaverne er så åbne er en anden faktor som bevirker, at de har en meget lav reliabilitet. Den eneste måde at påvirke reliabiliteten er gennem emnevalget og af opgaveformuleringen, herunder den sproglige hjælp der gives med henblik på besvarelsen.

Fremtidens prøver

Prøverne udvikles løbende i takt med, hvad der foregår i den daglige undervisning. Det gælder såvel emnevalget som kreative skriveaktiviteter.

Når sprog- og kulturformidlingen i fremtidens sprogundervisning i større omfang suppleres med international kommunikation via IT, vil dette bidrage til at udvide elevernes sproglige og kulturelle bevidsthed. I en artikel

skriver Lis Kornum (1994) f.eks. om nye og motiverende dimensioner, som sprog- og kulturformidling via elektronisk post kan medføre. Også Lone Hagen og Annie Ring Knudsen (1997) beretter om inddragelse af elektronisk post i den daglige sprogundervisning. Hvis prøverne skal afspejle den daglige undervisning også på dette område, må det indebære, at eleverne får mulighed for at vise deres evne til at indhente og bearbejde informationer og til at klare en interkulturel kommunikation.

Litteratur

Cardel Gertsen, Rubi: Elevsprog - Grammatisk korrekthed sat i relation til forståelighed.

Anden del af licentiatafhandling, DLH 1982.

Formål og centrale kundskabs- og færdighedsområder - folkeskolens fag. Undervisningsministeriet, 1994.

Hagen, Lone & Annie Ring Knudsen: Das Bild der Anderen. Begynderundervisning i fremmedsprog med e-mail. INFA-Projektet, Danmarks Lærerhøjskole, 1996.

Kornum, Lis: Sprog og kulturformidling via elektronisk post. i: Sprogforum årg. 1, 1994, nr. 1.

Undervisningsministeriet: Prøverne i engelsk, fransk og tysk. Bekendtgørelse og vejledning, 1996.

Undervisningsministeriet: Prøver, Evaluering, Undervisning. Fremmedsprog, 1997. (Indeholder bl.a. censorudsagn om årets skriftlige prøver: om emner, tekstvalg, illustrationer og opgaveformuleringer samt om elevbesvarelsernes emnebehandling, omfang, sprogfærdighed og fejltyper).